Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΜΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Κωστής Κοκκινόφτας

Είναι γεγονός πως από τα πανάρχαια χρόνια οι Ελληνικές ιστορικές πατρίδες υπήρξαν χώρος συνάντησης διαφόρων λαών, φορέων διαφορετικών πολιτισμών. Οι ξένες αυτές επιδράσεις στο Ελληνικό σώμα, συνήθως αφομοιώνονταν και ενσωματώνονταν στον παλαιότερο πολιτισμό. Κάτι παρόμοιο δεν φαίνεται όμως να γίνεται στις μέρες μας αφού το φαινόμενο των επιδράσεων παρουσιάζεται για πρώτη φορά σε τόση μεγάλη έκταση, με τόσους τρόπους και με τόση πίεση. Το γεγονός αυτό οδηγεί αρκετούς να μιλούν για κρίση πολιτισμού, αφού φαίνεται ότι έχει προκαλέσει αρκετές επιπτώσεις τόσο στις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων και στο ήθος της νεολληνικής κοινωνίας, όσο και στην παιδεία, στην πνευματική δημιουργία και στη συνολική πνευματική ζωή του τόπου.

Ο Ελληνισμός έχει να επιδείξει την αδιάσπαστη συνέχεια της πολιτιστικής του παράδοσης, ανεξάρτητα από τις μεγάλες ιστορικές περιπέτειες που υπέστη, όπως τη σύμπτυξη του ανθρωπογεωγραφικού του χώρου, τη μακρόχρονη σκλαβιά και την εθνική του μοίρα, τη διασπορά. Αυτό οφείλεται κυρίως στις πνευματικές του αντιστάσεις και στη μεταπλαστική του δύναμη. Η ερμηνεία της διατήρησης και επιβίωσης της πολιτιστικής του ταυτότητας, δηλαδή του πρωταρχικού φορέα του πολιτισμού, βρίσκεται στη δύναμη της παράδοσης και στη διαδικασία της μεταφοράς της εκ «στόματος γερόντων». Σήμερα, παρατηρούμε μία άνευ προηγουμένου άμβλυνση των πνευματικών αντιστάσεων του Ελληνισμού και μία υποβάθμιση της σημασίας της παράδοσης, γεγονός που προκάλεσε και τη φτώχυνση του πολιτισμού μας. Λαϊκές τέχνες που διατηρήθηκαν για αιώνες και που παραδίδονταν από γενιά σε γενιά, όπως η υφαντική, η ξυλογλυπτική, η αγγειοπλαστική, ο λαϊκός χορός και το δημοτικό τραγούδι, τείνουν να εξαφανιστούν και στη θέση τους προβάλλει η σύγχρονη τεχνολογία με την απόλυτη ομοιομορφία της. Οι λαϊκές διηγήσεις θρύλων και παραμυθιών αντικαταστάθηκαν από το ραδιόφωνο και τη τηλεόραση. Μαζί εξαφανίστηκαν και ο Μεγαλέξανδρος με την αδελφή του τη Γοργόνα, η Ρήγαινα με τα 100 σπίτια, ο Διγενής που παλεύει με τον Χάροντα, ο "Αι Γιώργης που σώζει την κόρη από τον Δράκο και σε τελευταία ανάλυση η ανθρώπινη επαφή και επικοινωνία.

Από την εποχή του Ηράκλειτου που είπε πως "τα πάντα ρει", η αλλαγή είναι μία αναμφισβήτητη πραγματικότητα κάθε εποχής. Μονάχα όμως στην εποχή μας είναι που παρατηρείται με τόση ταχύτητα και με τη χρήση πολυαρίθμων μέσων. Το αποτέλεσμα είναι να αναδειχθεί στη θέση της διαφορετικότητας ένας αδηφάγος οικουμενισμός που ισοπεδώνει τις ιδιαιτερότητες των επιμέρους πολιτισμών και κάνει τα πράγματα να μοιάζουν εξαιρετικά

πολύπλοκα και πολυσύνθετα. Εύλογα λοιπόν, προκύπτει το ερώτημα κατά πόσο θα έχει ο Ελληνορθόδοξος μας πολιτισμός τη δυνατότητα της ιστορικής του συνέχειας και της παραμονής του στην ίδια πολιτιστική και ιστορική σάρκα. Διαχρονικά ο Ελληνισμός ως τρόπος ζωής επικεντρωνόταν στη θέληση για τη διατήρηση ενός πολιτισμού που στηρίζεται στην Ορθόδοξη πίστη, στην ελληνική παιδεία και στην ιστορική μνήμη. Είχε έτσι το απαραίτητο στερεό υπόβαθρο που τον βοήθησε, παρά τις πολλαπλές του περιπέτειες, να διασώσει τη φυσιογνωμία με την οποία πολιτογραφήθηκε αμετάκλητα στην ιστορία ως Ορθόδοξος Ελληνισμός. Τι γίνεται όμως σήμερα που ένα μεγάλο μέρος των συγχρόνων Ελλήνων είναι ξένο προς τον Ελληνισμό και την Ορθοδοξία και τα περί σεβασμού των παραδόσεων αποτελούν πια παρελθόν για τους πιο πολλούς; Τί γίνεται σήμερα που μια νέα Ελλάδα χωρίς τη γνώση του τρόπου ζωής του χθες βρίσκεται στο προσκήνιο και οι περισσότεροι Νεοέλληνες έχουν αποδεχθεί και υπηρετούν αυτή την τάση; Τα νέα πολιτιστικά ιδεώδη που έχουν προβάλει, όπως αυτό του αστικού πολιτισμού, κατάφεραν να απορροφήσουν τον σύγχρονο άνθρωπο με τις κατακτήσεις τους. Παράλληλα, η αστυφιλία και η απότομη διαφοροποίηση του τρόπου ζωής, επέφερε τη βίαιη αποκοπή από το παραδοσιακό περιβάλλον και προκάλεσε τη ραγδαία μεταλλαγή του περιεχομένου των νεοελληνικών αναζητήσεων. Στην παιδεία, μέσω της οποίας θα μπορούσε να διασωθεί το Ελληνικό πρόσωπο αναλλοίωτο, τα πράγματα δυστυχώς δεν φαίνεται να είναι καλύτερα. Η σύγχρονη Ελληνική παιδεία βρίσκεται σε πλήρη αδυναμία να δώσει σαφείς ενδείξεις για τους επιδιωκόμενους σκοπούς της και το ποθητό μορφωτικό ιδεώδες που θέλει να υπηρετήσει. Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση απομένομε συνήθως αμήχανοι, αδυνατώντας να συνειδητοποιήσομε και να αναλάβομε το ιστορικό μας χρέος. Ο επιμερισμός της ευθύνης στα οργανωμένα σύνολα και στο ίδιο το κράτος, δεν μας απαλάσσει από το δικό μας μερτικό. Το θέμα είναι και προσωπικό, η δε υπερπήδηση του αδιεξόδου στο οποίο φαίνεται να οδηγείται ο Νεοελληνικός πολιτισμός, ίσως γίνει εφικτή αν ο καθένας μας προσπαθήσει να επανεύρει τον πνευματικό του προσανατολισμό. Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει περισσότερο από κάθε άλλη φορά ανάγκη από πνευματικότητα, γι' αυτό ακριβώς οφείλει να προσφύγει στις μεγάλες ιστορικές στιγμές του παρελθόντος.

Ο πολιτισμός δεν είναι τίποτε άλλο παρά στάση ζωής και αντίσταση στις εξωτερικές προσβολές καθώς και στο καταναλωτικό πρότυπο που κυριαρχεί παγκοσμίως. Ζητούμενο λοιπόν είναι η προοπτική του λελογισμένου, του μέτρου και της ομορφιάς, η αναζήτηση ήθους.

Η πολιτιστική ταυτότητα των Ελλήνων σήμερα βρίσκεται σε κίνδυνο, κυρίως εξαιτίας των υποπροϊόντων του μαζικού πολιτισμού που διαβρώνουν βαθμιαία και υπόγεια τη ψυχοσύνθεση ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τόσο τα έντυπα μέσα επικοινωνίας και ειδικά τα λεγόμενα περιοδικά· ποικίλης ύλης, όσο και τα ηλεκτρονικά, που υπηρετώντας τους νόμους του θεάματος καλ-

λιεργούν τη νοοτροπία του ανθρώπου που μόνη του μέριμνα έχει την κατανάλωση αγαθών, την εύκολη ευχαρίστηση και την αυταρέσκεια. Σε μία εποχή που ο ίδιος ο άνθρωπος έχει μετατρέψει το χρόνο του σε ελεγχόμενο και ο τρόπος που διασκεδάζει δεν έχει καμία σχέση με τη ψυχαγωγία, την περιαγωγή της ψυχής, απουσιάζει κατά τρόπο τραγικό η διάθεση για ουσιαστική πνευματική ενασχόληση που θα εξουδετέρωνε τις ψυχοφθόρες τους επιδράσεις. Ο τόπος μας αφελληνίζεται και αποχριστιανοποιείται. Οι νεώτερες γενιές ήδη άρχισαν να μην ξέρουν Ελληνικά, να μην είναι βέβαιες για τις Ελληνικές αξίες και να μην αισθάνονται Ελληνικά. Έλληνας σημαίνει να αισθάνεσαι και να αντιδράς κατά ένα ορισμένο τρόπο, τίποτε άλλο", μας λέει κάπου ο Οδυσσέας Ελύτης. Το πρόβλημα δεν είναι μόνο γλωσσικό όπως υποστηρίζουν πολλοί. Στον Νεοέλληνα δεν είναι η γλώσσα του Παπαδιαμάντη, του Ιωάννη του Χρυσοστόμου ή του Αποστόλου Παύλου που του είναι ξένη, αλλά ο κόσμος και το περιεχόμενο των ιδεών που εκπροσωπούν οι άνθρωποι αυτοί.

Βέβαια ο αγώνας είναι και για τη γλώσσα, αφού όπως λέει και πάλι ο Ελύτης η γλώσσα είναι ήθος και με τη λέξη παίρνει η ψυχή συνείδηση και του κόσμου και του εαυτού της. Η ενίσχυση της σημαίνει ταυτόχρονα και επανατροφοδότηση της νεοελληνικής κοινωνίας με όλα εκείνα τα στοιχεία που προσδιορίζουν την εθνική μας ταυτότητα.

Η επανασύνδεση μας με τις πνευματικές αξίες που μας βοήθησαν να επιβιώσουμε για χιλιάδες χρόνια αποτελεί σήμερα επιτακτική ανάγκη ώστε να καταφέρομε να συνεχίσομε την ιστορική μας πορεία. Ο κυριώτερος παράγοντας που θα επενεργήσει για τη διάσωση και διατήρηση του πολιτιστικού μας προσώπου είναι αυτός της οικογένειας. Εκεί πρέπει να καλιεργηθούν τα τρία βασικά στοχεία της εθνικής μας ταυτότητας που είναι η Ορθόδοξη πίστη, η γλώσσα και η ιστορική συνέχεια. Το θέμα είναι και πάλι προσωπικό, προσωπικό του καθενός μας. Χρειάζεται όλοι οι Ελληνες να δουλέψομε σκληρά στα σπίτια μας, στις εκκλησίες μας, στα σχολεία μας. Ο Ελληνισμός μπορεί να αντισταθεί στη σαρωτική επίδραση των καιρών και έχει τη δύναμη να μεταλαμπαδεύσει στον άνθρωπο της εποχής μας τις αξίες του. Αυτός πρέπει να είναι ο υπέρτατος και μοναδικός σκοπός της παιδείας. και προς αυτό τον στόχο πρέπει να επικεντρώσουμε τις προσπάθειες μας. Μόνο έτσι θα ενισχυθούν οι εθνικές προσδοκίες και θα ενεργοποιηθούν ουσιαστικά οι ευκαιρίες που θα προκαλέσουν την πολιτιστική ενδυνάμωση του τόπου.